

Gebed en lofzang

HET LIED VAN
KONING HIZKIA

JOHANNES CALVIJN

Oorspronkelijke titel: *Sermons de Iehan Calvin sur le Cantique que feit le bon Roy Ezechias apres qu'il eut este malade & affligé de la main de Dieu, selon qu'il est contenu en Isaie, chapitre xxxviii.* Geneve MDLXII.

Uit het Frans vertaald door Esther Karels-Boonzaaijer.

© 2015 Den Hertog B.V. Houten

ISBN 978 90 331 2724 3

www.uitgeverijdenhertog.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij digitaal, elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

TEN GELEIDE

CALVIJN was voor alles prediker van het Woord van God. Beza schat het aantal preken dat hij hield op 286 per jaar. Ze werden nauwkeurig opgenomen door de stenograaf Denis Raguenier, een vluchteling uit Frankrijk. Hij leidde een groep secretarissen die de preken uitschreven. De Geneefse diaconie zorgde vervolgens voor uitgave en verspreiding. Beza schrijft in het voorwoord op de preken van Job dat ze heel belangrijk waren voor de gemeenten in Frankrijk, die vaak geen eigen predikant hadden. De preken vonden gretig aftrek, zowel voor privé als publiek gebruik.¹

Een aantal manuscripten is door onzorgvuldigheid verloren gegaan. Zo waren er oorspronkelijk zes banden met preken over Jesaja, waarvan er nu drie ontbreken. Gelukkig is er ook veel bewaard gebleven. Een groot deel van de preken is uitgegeven - in het Frans en Latijn - in de *Calvini opera* (C.O.).² In 1930 werd het plan opgevat om de complete collectie preken te publiceren, ook zij die nooit eerder waren uitgegeven. Het project werd in 1954 nieuw leven ingeblazen en inmiddels zijn er al vele delen verschenen.³ Deze serie *Supplementa*

1. Lees voor interessante informatie over de preken van Calvijn: Herman J. Selderhuis (red.), *Handboek Calvijn*, Kampen 2008.
2. Uitgegeven tussen 1863 en 1900 onder redactie van Cunitz, Baum en Reuss en online te raadplegen. Inmiddels wordt gewerkt aan een nieuwe uitgave van de werken van Calvijn bij Librairie Droz, Genève.
3. Zie voor een overzicht Wulfert de Greef, *The Writings of John Calvin, An Introductory Guide*, Expanded Edition, Louisville/London 2008. Recente gegevens op de website calvijnstudie.nl.

Calviniana biedt een heel nauwkeurige, wetenschappelijke uitgave van de handschriften, met inleiding, noten, indexen en glossarium. Als vertaler prees ik mij gelukkig dat de preken over Jesaja inmiddels in deze serie zijn verschenen.⁴

De vier preken in dit boek zijn precies te dateren. De eerste werd gehouden op vrijdag 5 november 1557, de laatste op dinsdag 16 november 1557. Het waren roerige tijden in Genève. In oktober van dat jaar werden er driehonderd nieuwe burgers tot de stad toegelaten: vluchtelingen uit voornamelijk Frankrijk (200) en Engeland (50). In oktober was er ook een serieuze dreiging van een beleg door de troepen uit het naburige hertogdom Savoie. We lezen in Calvijns preken echter nauwelijks verwijzingen naar zijn eigen tijd. De lessen die hij uit de tekst haalt zijn universeel. In de winter van hetzelfde jaar schonk de kerkenraad zijn predikant een goede jas als dank voor zijn verdiensten voor de stad.⁵

De preken in dit boek gaan over het lied of geschrift van Hizkia, dat in Jesaja 38 staat. De vier preken werden als een eenheid gezien. In druk verschenen ze voor het eerst in het Engels, namelijk in 1560. De vertaling werd verzorgd door Anne Locke⁶, een dame uit gegoede kringen, die nauw bevriend was met John Knox. Hij schrijft haar vanuit Genève: ‘Ik kan niet ophouden te wensen dat het God zal behagen om u naar deze plaats te leiden.’ Genève noemt hij in deze

4. Jean Calvin, *Sermons sur le livre d'Esaië: chap. 30-41*; Supplementa Calviniana: sermons inédits, vol. 3; Francis M. Higman e.a. (red.), Neukirchen-Vluyn 1995.

5. Zie inleiding bij de preken over Jesaja 30-41, S.C. deel 3.

6. Andere schrijfwijzen: Lock, Lok. Haar meisjesnaam was Vaughan. Zij publiceerde een bundel met 26 sonnetten: ‘*A meditation of a penitent sinner*’ en vertaalde ook een werk van Jean Taffin. Zowel de families Vaughan als Lok hadden veel connecties met het Engelse koningshuis.

brief ‘de meest volmaakte school van Christus die er op aarde geweest is sinds de dagen van de apostelen’. Zijn wens wordt vervuld, want Anne komt in mei 1557 met haar zoon en dochtertje in Genève aan. Haar dochtertje sterft vier dagen na hun aankomst in de stad. De preken van Calvijn over het lied van Hizkia moeten haar bijzonder hebben aangesproken. Ze draagt haar vertaling op aan Katherine, hertogin van Suffolk. Locke schrijft: ‘Wat verdient hij wel niet die een recept uitschrijft waar zowel de gezondheid van het lichaam als die van de ziel wel bij vaart? (...) Dit recept heeft God, de hemelse dokter gegeven en is door zijn voortreffelijke apotheker Johannes Calvijn samengesteld.’⁷

De Franse gedrukte uitgave uit 1562 is verzorgd door Jacques Roux. Ook Jacques Roux schrijft een inleiding. ‘Ik was verrukt toen ik de levendige stem van die trouwe dienaar van God hoorde, geleid door de Heilige Geest, zonder bedrog of menselijke welsprekendheid. Puur en eenvoudig, maar toch levendig en indringend.’ Roux werd er ‘onzegbaar door getroost, naar de behoefte die ik toen had, omdat ik dezelfde geestelijke strijd had en de prikkel van dezelfde verzoeking mij beroerde’. Het kostte hem de nodige moeite om van Calvijn toestemming te krijgen om de preken te laten uitgeven.⁸ Roux raakte helaas in opspraak toen hij predikant in Lyon was. Hij leidde namelijk een oproer tegen de katholieken. Het ging er hard aan toe en Roux werd de stad uitgejaagd. Calvijn was niet te spreken over het gedrag van de predikanten in Lyon, blijkens een brief die hij hun schrijft.⁹

7. *Sermons of John Calvin upon the songe that Ezechias made (...), translated out of Frenche into English*, Londen 1560. In 1574 verscheen hiervan een tweede druk.

8. O.C. dl. 35, blz. 524.

9. O.C. dl. 29, blz. 220: Lettre de Calvin aux ministres de Lyon, 13 mei 1562.

Er zijn nogal wat verschillen tussen de uitgave van Roux (O.C.) en de wetenschappelijke uitgave in de *Supplementa* (S.C.). De *Supplementa* geeft het handschrift één op één weer, terwijl Roux in zijn uitgave verbeteringen van grammaticale of stilistische aard heeft aangebracht. Deze vrijheden heb ik me ook gepermitteerd. Van een indirecte rede vaak directe rede gemaakt om lange zinnen met ‘en dat... en dat... en dat...’ te vermijden. De lange zinnen zijn in stukken geknipt. Soms is de tijd aangepast: bijvoorbeeld van een verleden tijd een tegenwoordige tijd gemaakt. Ik heb geprobeerd om de preken ook voor lezers van nu ‘levendig’ te laten zijn.

In voetnoten heb ik van bepaalde vertaalkeuzes verantwoording afgelegd of alternatieven aangedragen. Weggelaten zinsdelen staan in noten. Toegevoegde woorden staan cursief. Ik verwijst een paar keer naar een artikel van Charles Huttar, die de vertaling van Locke bestudeerde.¹⁰

De allereerste vertaler naar het Nederlands ben ik niet, dat was in de zestiende eeuw ene Th. O.¹¹ Het is niet duidelijk wie er achter deze initialen schuilgaat.

De naam van Calvijn is nog niet in vergetelheid geraakt, ook de naam van koning Hizkia, een koning die deed wat goed is in de ogen van de Heere, zal niet vergeten worden. De preken beginnen echter met het wijzen op de Naam en eer van God. ‘Geloofd zij de HEERE God, de God Israëls, Die alleen wonderen doet. En geloofd zij de Naam Zijner heerlijkheid tot in eeuwigheid’ (Psalm 72:18, 19a).

Apeldoorn, juli 2015

Esther Karels-Boonzaaijer

10. Translating French proverbs and idioms: Anne Locke’s renderings from Calvin; in: *Modern Philology*, vol. 96, no. 202, 1998, p. 158-183.

11. *Predicatie Johannis Calvini over den Lofsanck des Coninckx Ezechie (...) in nederduytsche overghesedt door Th. O.* Antwerpen 1581. Exemplaren zijn in te zien: in Amsterdam BVU, Antwerpen MPM en Genève MHR.

SERMONS
DE IEHAN CALVIN
Sur le Cantique que feit le bon Roy
Ezechias apres qu'il eut este malade
& affligé de la main de Dieu, selon
qu'il est contenu en Iſaie, chapitre
XXXVIII.

A GENEVE,
Par François Estienne,
Pour *Anthoine de Veze.*
M. D. LXII.

Jesaja 38:9-22

9 Dit is het schrift van Hizkia, koning van Juda, toen hij ziek geweest en van zijn ziekte genezen was.

10 Ik zeide: Vanwege de afsnijding mijner dagen, zal ik tot de poorten des grafs heengaan, ik word beroofd van het overige mijner jaren.

11 Ik zeide: Ik zal den HEERE niet meer zien, den HEERE, in het land der levenden; ik zal de mensen niet meer aanschouwen met de inwoners der wereld.

12 Mijn levenstijd is weggetogen, en van mij weggevoerd gelijk eens herders hut; ik heb mijn leven afgesneden, gelijk een wever zijn web; Hij zal mij afsnijden, als van den drom; van den dag tot den nacht zult Gij mij ten einde gebracht hebben.

13 Ik stelde mij voor tot den morgenstond toe; gelijk een leeuw, alzo zal Hij al mijn beenderen breken; van den dag tot den nacht zult Gij mij ten einde gebracht hebben.

14 Gelijk een kraan of zwaluw, alzo piepte ik; ik kirde als een duif; mijn ogen verhieven zich omhoog; o HEERE, ik word onderdrukt, wees Gij mijn Borg.

15 Wat zal ik spreken? Gelijk Hij het mij heeft toegezegd, alzo heeft Hij het gedaan; ik zal nu al zoetjes voorttreden al mijn jaren, vanwege de bitterheid mijner ziel.

16 Heere, bij deze dingen leeft men, en in dit alles is het leven van mijn geest; want Gij hebt mij gezond gemaakt en mij genezen.

17 Zie, in vrede is mij de bitterheid bitter geweest; maar Gij hebt mijn ziel liefelijk omhelsd, dat zij in de groeve der vertering niet kwame; want Gij hebt al mijn zonden achter Uw rug geworpen.

18 Want het graf zal U niet loven, de dood zal U niet prijzen;

die in den kuil nederdalen, zullen op Uw waarheid niet hopen.

19 De levende, de levende, die zal U loven, gelijk ik heden doe; de vader zal den kinderen Uw waarheid bekendmaken.

20 De HEERE was gereed om mij te verlossen; daarom zullen wij op mijn snarenspeel spelen, al de dagen onzes levens, in het huis des HEEREN.

21 Jesaja nu had gezegd: Laat men nemen een klomp vijgen en tot een pleister op het gezwel maken, en hij zal genezen.

22 En Hizkia had gezegd: Welk zal het teken zijn, dat ik ten huize des HEEREN zal opgaan?